

Appendix

A Few Words about Professor Jerzy Treder's Article

Motoki Nomachi

Professor Jerzy Treder's article was originally written for a different occasion than publication for this volume, to be more precise, it was written for the international workshop entitled 'Humanistic Approaches to Regionalism in Poland: Peripheral Areas of Poland through the Prism of Literature, Art, and Language.' This event took place on 10th January 2009 at the University of Tokyo, under the auspices of the Japan Consortium for Area Studies (JCAS) and the Slavic Research Center (now Slavic-Eurasian Research Center) of Hokkaido University. Its chief organizer was Hikaru Ogura who invited the following Polish Studies specialists to the workshop: Satoko Inoue, Ariko Kato, Mamiko Ogawa, Koichi Kuyama, Akiko Kasuya, Mirosława Chomiak, Mitsuyoshi Numano, Alfred Majewicz and Motoki Nomachi. At the event, among others, Hikaru Ogura gave a presentation on the representation of periphery of Poland among Young Poland writers. Ariko Kato gave a presentation dealing with the literary world in multiethnic Lwów. Satoko Inoue discussed contemporary Polish literature in the Polish-German borderlands. Motoki Nomachi presented on Aleksander Labuda's contribution to Kashubian culture and its consequences today. As demonstrated by the topics examined by the aforementioned individuals who are all contributors to this volume, one can easily see that that event was one of the starting points which had led us all to the current project headed by Kenichi Abe. It may be difficult to evaluate the result of the workshop objectively, but we regard the event as a great success. One of the guest speakers, who is a representative of Łemko culture, Mirosława Chomiak, published a report on our event in the international journal 'Rusyn' in 2009.¹

For this international workshop, the organizers invited two specialists in Kashubian issues to present lectures: Wojciech Kiedrowski (1937–2011) and

---

¹ See Mirosława Chomiak, "O lemkiwskim języku na Tokijskim Uniwersytecie," *Rusyn* 1 (2009), p. 20.

Jerzy Treder (1942–2015). The former was a well-known regionalist among Kashubs and one of the most important activists of Kashubian culture who dedicated his entire life to its preservation and development. The latter was one of the most distinguished specialists in Kashubian and Polish philology who, at the same time, could be regarded as a great regionalist just like Kiedrowski. It is impossible to think of any present-day achievements and developments in Kashubian culture that could have been possible without their efforts.

Unfortunately, none of these respected *Stolëmòwie*—‘giants’ in Kashubian—could attend the workshop because of their health problem and other obligations. However, Kiedrowski donated a significant number of publications on Kashubian issues to us for an exhibition of Kashubian books. Professor Treder sent us the text of his planned lecture. It was written in Polish, thus the organizers decided to translate it into Japanese because they expected that most of the audience would be Japanese speakers. The translation was made by Haruka Miyazaki, a specialist in Polish and Jewish history, and presented by Motoki Nomachi with his own introduction.

Professor Treder never asked us to publish the text, but gave us permission to publish it in our media. Unfortunately, the organizers could not publish any part of the text after the event for multiple reasons. Indeed, there was no appropriate medium at that time.

Though more than six years have passed since the event, and during these years many things have changed in Kashubian issues, we nevertheless have come to the conclusion that it is still worth publishing this very informative article as a record of the Kashubian (socio) linguistic situation up to 2009, written by the distinguished scholar and activist. In addition, one can easily see that, to some extent, the content of the article can be complementary to Grzegorz Schramke’s article (in this volume).

To our great regret, neither Wojciech Kiedrowski nor Jerzy Treder is able to see this volume. However, without them, we could not have succeeded the international workshop as our first challenge and could not proceed to this project as the next step for which Professor Treder agreed to be one of the consultants. Indeed, he gave a lot of useful advice for the project headed by Kenichi Abe. Thus, as a token of our deepest gratitude and in remembrance of Professor Jerzy Treder, we have decided to publish his article in this volume.

Najnowsze przejawy życia języka kaszubskiego

Jerzy Treder

Ewolucja odmiany ogólnej języka kaszubskiego (na tle dialektów) powinna być nieustannie obserwowana i opisywana, a w razie konieczności korygowana. Wymagałoby to powołania osobnego zespołu, najlepiej w ramach Rady Języka Kaszubskiego. Rejestrowałby on i na bieżąco analizował różne objawy rozwoju języka, proponując niezbędne doraźne zmiany. Oceniałby m.in. przed i po wydaniu publikacje i „magazynował” elektroniczne wersje tekstów kaszubskich.

Gromadzony tak — i w inny sposób — materiał językowy należy poddawać naukowym badaniom, aby wypracować właściwe diagnozy i długofalowe sposoby działania.

1. Uwarunkowania prawne i instytucje służące rozwojowi języka

O stanie języka kaszubskiego w literaturze, szkole, Kościele i mediach pisano już kilka razy¹. Czy zauważa się zatem wyraźne zmiany po 2000 roku, kiedy certyfikaty uprawniające do nauczania języka uzyskali pierwsi w historii nauczyciele, a od 2006 r. zdawać można maturę z kaszubskiego? Otóż w życie weszła sejmowa *Ustawa o mniejszościach*

---

1 Por. m.in. J. Treder, *Formy kultywowania i aktywizacji kaszubszczyzny*, w: tegoż, *Historia kaszubszczyzny literackiej. Studia*, Gdańsk 2005, s. 328–344. Stan wcześniejszy por. odpowiednie hasła w: *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny*, red. J. Treder, wyd. 2, Gdańsk 2006.

narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (6.01.2005), do czego przysłużyli się m.in. posłowie i senatorowie z Kaszub. Fakt ten poprzedziła ratyfikacja przez Polskę w 2003 r. *Europejskiej Karty Języków Regionalnych i Mniejszościowych* (1992). Wreszcie Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie przyjęło *Strategię ochrony i rozwoju języka i kultury kaszubskiej* (luty 2006) i powołało Radę Języka Kaszubskiego (sierpień 2006).

Strategia to dokument dużej wagi. Rozwija podstawowe w statucie Zrzeszenia stwierdzenia, że pielęgnowanie języka kaszubskiego należy do fundamentalnych zadań dla zachowania kaszubskiej tożsamości. Zapisano w niej m.in. „dążenie do nadania językowi kaszubskiemu statusu drugiego języka oficjalnego na Kaszubach”? Stawia się w niej postulat: „Podjęcie i prowadzenie badań nad strukturą językową mieszkańców regionu...”, w którym po kaszubsku na co dzień mówi 81 tys. (14,2% społeczności), a 367,5 tys. (64,5%) Kaszubów deklaruje znajomość kaszubskiego². Zakłada się, że będą oni „regularnie używali języka kaszubskiego w domu, pracy i życiu publicznym”.

Rada Języka Kaszubskiego (RJK³) odpowiada za „realizację, monitoring i ewaluację” *Strategii*. Zadania ma trudne. Musi choćby w przybliżeniu określić ogólną normę językową, opisać bliżej jej stan w różnych sferach użycia: szkoła, Kościół, media, życie publiczne itd. Należy bowiem aktywnie kierować wykonaniem *Ustawy o mniejszościach narodowych...*, jak np. wdrażanie kaszubskiego w urzędach, ustalenie nazw miejscowości, pisownia imion i nazwisk, poprawność napisów firmowych itp. Pierwsze dokonania RJK ukazuje dwujęzyczny *Biuletyn RJK. Rok 2007* (por. np.: www.kaszubi.pl)⁴.

---

2 Por. J. Mordawski, *Statystyka ludności kaszubskiej. Kaszubi u progu XXI wieku*, Gdańsk 2005, s. 54.

3 Por. W. Bobrowski, *Powstała Rada Języka Kaszubskiego*, „Pomerania” 2006, nr 11, s. 34; (rw), *Rocznik RJK*, „Pomerania” 2007, nr 12, s. 65; tu skład Rady i członkowie Komisji Standaryzacji i Normalizacji Języka Kaszubskiego, Komisji Medialno-Urzędowej i Komisji Edukacji. Funkcjonowanie Rady dotuje MSWiA.

4 Biuletyn za rok 2008 przyniesie m.in. uchwałę RJK w sprawie używania imion, o czym zob. „Pomerania” 2008, nr 12, s. X–XI.

Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie (ZKP) (od 1956 r.) jako rzecznik interesów Kaszubów patronuje poczynaniom społeczności kaszubskiej. Liczy ok. 5 tys. członków, zorganizowanych w ok. 90 oddziałach, a dzięki ich aktywności i staraniom kaszubski jest w szkołach, w Kościele, radiu, telewizji i internecie. ZKP od 1991 r. jest członkiem Federacyjnej Unii Europejskich Grup Etnicznych. Przy ZKP działa Klub Studentów „Pomorania” (od 1962 r.), w którym działają Kaszubi studiujący w uczelniach Wybrzeża.

„Pomerania”, pismo informacyjne i publicystyczne, wychodzi od 1963 r.; drukuje też poezję, prozę i dramaty w języku kaszubskim; okresowo zawiera dodatek literacki „Stegna” po kaszubsku (red. D. Majkowski).

Kaszubski Uniwersytet Ludowy (KUL) funkcjonuje od 1982 r., ma swą siedzibę w Wieżycy, filię w Starbieniu; upowszechnia m.in. kulturę regionalną i rozwija różne formy twórczości artystycznej.

Instytut Kaszubski (IK) istnieje od 1996 r. i zrzesza ok. 100 naukowców, integrując badania kaszubistyczne; współpracuje z ZKP i MPiMK-P. Opublikował ponad 100 książek (m.in. po kaszubsku) i wydaje rocznik *Acta Cassubiana* (dotąd 10 tomów).

Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej (MPiMK-P) w Wejherowie powstało w 1968 r. i jest jedyną tego rodzaju placówką w Polsce; gromadzi drukowaną i rękopiśmienną twórczość z Pomorza i o Pomorzu, organizuje tematyczne wystawy, organizuje różne imprezy: koncerty, konkursy, seminaria itd.; wydaje liczne publikacje.

2. Język kaszubski w życiu publicznym

Z prawnego punktu widzenia jest to nowy aspekt życia kaszubszczyzny. Wynika on z realizacji wymienionej ustawy w sferze szkolnictwa i administracji⁵. Już 3 lata uzyskiwano pomoc państwa na edukację językową: a) dla uczniów w szkołach, b) dla urzędników samorządu. Pracuje się też nad stosowaniem języka kaszubskiego jako tzw. pomoc-

---

5 Por. M. Cybulski, *Praktyczne aspekty „Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym”*, w: *Kaszubszczyzna w przeszłości i dziś*, pod red. J. Tredera, Warszawa 2006, s. 63–72.

niczego w administracji, co sprowadza się obecnie do oficjalnego używania nazw kaszubskich, czemu służy m.in. *Polsko-kaszubski słownik nazw miejscowych i fizjograficznych*, red. A. Chłudziński (2006). Tablice informacyjne w języku polskim i kaszubskim wprowadzono w 2008 r. w dwu gminach: Stężyca i Chmielno; inne gminy nad tym pracują⁶.

3. Język piśmiennictwa i literatury

Kaszubskie piśmiennictwo rozwija się od wystąpienia w połowie XIX w. dra Floriana Ceynowy; w ostatnich latach intensywniej i z poszerzeniem tzw. poliwalencja języka. Przyjmuje się, że obecnie po kaszubsku potrafi pisać kilkaset osób. Poza ok. 50 pisarzami są to uczniowie różnych szkół i absolwenci Akademii Kształcenia Zawodowego (AKZ), która uczy urzędników różnych szczebli.

Sprawność w piśmie podnoszą doroczne kaszubskie dyktanda; w 2008 r. odbyło się już siódme⁷. Stopień opanowania odmiany pisanej języka ukazują m.in. prace na doroczny Ogólnopolski Konkurs Prozy im. J. Drzeżdżona w Wejherowie (od 1995 r.). Pisarze doskonalią swój warsztat m.in. na spotkaniach piszących po kaszubsku; towarzyszy im publikacja pt. *Zymk*, w której różne formy literackie drukują młodszy pisarze; od 2001 r. wyszło 7 zeszytów, o czym zob. www.zymk.net.

Oto przykłady **nowych** utworów literackich: a) poezja: I. Czajinô, *Kropla krëwi. Dërgnienié* (2007); S. Janke, *Pò mie swiata nie mdze* (2007); b) proza science fiction: J. Natrzecy [P. Dziekanowski], *Nalazlé w Bytowie* (2008); c) dramat: *Domôcô bina. Dzewiãc dramów do jigrë* (2006).

Translacje na kaszubski: 1. Z. M. Jankowski: a) z polskiego Jan Paweł II, *Triptik Rzimsczi* (2004); komiks J. Christo, *Kajkò i Kòkòsza na latawiskù* (2005); b) z innych języków: *Wicy jak cesla* J. McDowella [z ang. *More Than a Carpenter*] (2006); niedrukowane fragmenty: W. Szek-

---

6 Por. Ł. Grzędzicki, *Oficjalne nazwy w dwóch językach*, „Pomerania” 2006, nr 4, s. 18; tenże, *Czy będą tablice z nazwami w języku kaszubskim?*, „Pomerania” 2008, nr 5, s. 18–19; J. Świątkowski, *Dwujęzyczne tablice — koniec wyścigu*, „Pomerania” 2008, nr 9, s. 10–11.

7 Por. H. Makùrôt, *VII Kaszëbsczé Diktando*, „Pomerania” 2008, nr 12, s. IX.

spir, *Hamlet*; G. Grass, *Błaszany bębenek*⁸; 2. innych autorów: I. Kryłow, *Pòwiòstczi*, tłum. L. Szulca (2004); J. Kochanowski, *Trenë (Jiscënczi)*, tłum. J. Mamelski (2008); niedrukowane: W. Gombrowicz *Zdënk*, tłum. H. Makurat. S. Janke tłumaczy *Pana Tadeusza A. Mickiewicza*⁹. 3. próby translatorskie pisarzy w „Stegnie”: D. Majkowski — fragment *Hamleta* W. Szekspira (1/2006), fragment *Anhellego* J. Słowackiego (1/2008), opowiadanie *Żeglarkô legeńda* H. Sienkiewicza (2/2006) oraz J. Sampa *Papùga Jana Heweliusa* (4/2007) i *Stolemòwé darënczi* (3/2007); nadto I. Czajinò, *Romeò ë Julia* W. Szekspira (2/2008, 4/2008).

Teksty te cechuje relatywnie wysoki stopień standaryzacji języka¹⁰, który wyższy jest w **reedycjach** literatury kaszubskiej, jak np. A. Búdysz *Dokòzë* i J. Patock *Figle gniëdzdzewsczych gbùrów* (2006), zwłaszcza jednak wysoki w serii naukowej „Biblioteka Pisarzy Kaszubskich” (Instytut Kaszubski), w której dotąd wyszły: F. Ceynowa, *Rozmòwa Pòlòcha z Kaszëbą. Rozmòwa Kaszëbë z Pòlòchã z 1850 i 1868 r.* (2007) — H. Derdowski, *Ò panu Czòrlińszcim, co do Pùcka pò sécë jachòl* (2007) i *Dramaty Bernarda Sychty*, t. I *Dramaty obrzędowe* (2008).

4. Zakres normalizacji i formy krzewienia odmiany pisanej języka

Standaryzację języka przyspiesza edukacja językowa w szkole, co pośrednio wpływa na normalizację piśmiennictwa kaszubskiego w ogóle i na powstawanie słowników normatywnych. Odmiana mówiona kaszubszczyzny ujawnia cechy domowej kaszubszczyzny mówiącego, a więc standaryzacja jest w niej niższa. Słaby stopień normalizacji — poza pisownią — i silne zróżnicowanie dialektalne kaszubszczyzny przemaszają za okresowym istnieniem dwóch norm, które można by nazwać oficjalną (ogólną), obowiązującą wydawnictwa kaszubskie¹¹, i nieofi-

---

8 Por. „*Bębenek*” w *trzech językach*, „Pomerania” 2008, nr 9, s. 42–43.

9 Por. A. Mickiewicz, *Pón Tadeusz (wëjimk z Pierszi Knédzi — Domòctwò)*, tłum. S. Janke, „Pomerania” 2008, nr 4, s. 32–35.

10 Niestety, niektóre publikacje nie odpowiadają aktualnym normom językowym, np. A. Majkowski, *Jak w Kòscérznie kòscelnégò obiel...* (2008).

11 Faktycznie istnieje tylko jeden wydawca W. Kiedrowski.

cialną (regionalną), a w niej północnokaszubską i środkowokaszubską¹².

Potencjalny stopień wdrożenia normy¹³ w odmianie mówionej obserwować można — poza drukowaną twórczością literacką i rzadziej naukową — m.in. w corocznych konkursach: a) recytacji *Rodny Mòwë* (Chmielno) i b) gawędziarzy (Wiele)¹⁴. Upowszechnianie normy następuje przez różne formy aktywności językowej, jak: masowe dyktanda, liczne konkursy pisarskie, widowiska teatralne, koncerty pieśni¹⁵ i festiwale¹⁶, np. pieśni o morzu, kaszubskie kabarety literackie¹⁷, filmy, np. *Jezus* (wy św. Łukasza, z kaszubskim dubbingiem) (2004) i *Testament* (reż. A. Sipajło) wedle opowiadania J. Drzeżdżona *Mónika* (2006).

Istnieją też dwa słowniki normatywne: kaszubszczyzny dawnej S. Ramułta (*Słownik języka pomorskiego, czyli kaszubskiego*, red. J. Treder, 2003) i współczesnej (E. Gółąbk, *Kaszëbsczi słowôrz normatiwny*, 2005); E. Gółąbk pracuje nad wielkim słownikiem kaszubszczyzny; w przygotowaniu jest też słownik ortograficzny.

W Radzie Języka Kaszubskiego powinien funkcjonować zespół tworzący dostępny wszystkim korpus tekstów, który byłby w przyszłości wykorzystywany do budowania różnych słowników: ogólnego, ortograficznego, ortoepicznego, synonimicznego, frazeologicznego itd.

5. Edukacja szkolna jako gwarant przekazu języka kaszubskiego

Przekaz języka w rodzinie niemal zamarł i stąd zachodzi konieczność jego nauki w szkole. Procent dzieci uczących się języka kaszub-

---

12 Por. *Język kaszubski. Poradnik...*, s. 187.

13 Por. też: H. Makurat, *Stan i problemy dzisiejszego języka kaszubskiego*, w: Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego. Rok 2007, Gdńsk 2007, s. 89–94.

14 Por. (stp) *Z gawędą do Wiela*, „Pomerania” 2008, nr 12, s. 56; o 31. turnieju gawędziarzy.

15 Por. płyty z nagraniami pieśni, np. *Ptôszkòwie na lëpie. Pieśni z Kaszub południowych*, W. Frankowska, Wejherowo 2007.

16 Por. odpowiednie hasła w: *Muzyka Kaszub. Materiały encyklopedyczne*, pod red. W. W. Frankowskiej, Gdańsk 2005.

17 Por. „Stegna” 1/2007, s. 4–6.

skiego jest niski, osiągając w roku szkolnym 2005/06 ok. 1,2% uczniów w regionie i obejmując tylko 10% szkół, w tym tylko 27 gimnazjów i 3 szkoły średnie¹⁸. Edukacja nie jest obowiązkowa i nie wpływa na promocję; wymagania maturalne są raczej niskie.

Naukę języka utrudnia brak gramatyki kaszubskiej napisanej po kaszubsku; pośrednio wiąże się to ze słabym poziomem normalizacji języka. Namiastkę gramatyki na szkolnym poziomie podają materiały cyklu *Najô Ûczba. Edukacyjny dodôwk do „Pòmëranii”*.

Brak podręczników i opracowań metodycznych, nagrań na płytach CD i DVD do samodzielnej nauki języka. Brakuje przygotowanych nauczycieli. Obecni nauczyciele (ok. 200) rekrutują się spośród absolwentów studiów poddyplomowym bądź po egzaminie ze znajomości języka kaszubskiego uprawniającym do nauczania w szkole; te znajomości można nabyć na zajęciach AKZ¹⁹.

Kształcenie nauczycieli języka kaszubskiego stanowi problem. Na Uniwersytecie Gdańskim (UG) ciągle nie ma odpowiedniego kierunku studiów, a powinna istnieć ***kaszubistyka*** m.in. z przedmiotami: język kaszubski (praktyczna nauka, historia, odmiany), historia literatury, etnografia, kultura i sztuka ludowa i tzw. wysoka, piśmiennictwo, środowisko naturalne, muzealnictwo, archiwistyka, turystyka itd.

ZKP wydało ostatnio nowe podręczniki szkolne: T. Czerwińska, A. Pająk, L. Sorn, *Z kaszëbsczim w szkòle* (2006); J. Labudda, *Zòrno mòwë* (2007). J. Mordawski napisał *Geografię Kaszub* (2007) — po polsku i kaszubsku; wedle niej powstaje szkolny podręcznik.

6. Język kaszubski w Kościele

Kościół od dawna najlepiej promuje język kaszubski. Jednak tylko w ok. 20 parafiach na Kaszubach regularnie odbywają się msze z litur-

---

18 Por. wykaz szkół z językiem kaszubskim w: „Pomerania” 2006, nr 12, s. 50–52.

19 Por. o języku kaszubskim dla pracujących i Akademii Kształcenia Zawodowego (od września 2005 r.), „Pomerania” 2006, nr 11, s. 49, nr 12, s. 49, 2007, s. 27, nr 7–8, s. 20, 2008, nr 4, s. 50.

gią słowa po kaszubsku, ewentualnie jeszcze z *Ójczy nasz* i kaszubskimi pieśniami, zwykle też kazanie. Niestety, nie cieszą się one większym zainteresowaniem, podobnie jak coroczna, w styczniu prezentacja przez wybitną aktorkę-Kaszubkę Danutę Stenkę w wejherowskiej Kolegiacie *Verba Sacra. Biblia Kaszubska*²⁰. Analogicznie ma się rzecz z nabożeństwami *Drogi Krzyżowej* w Sianowie i Wejherowie, odprawianymi wedle książeczki Z. M. Jóskowskiego OFM pt. *Przez krzyż do Bòga. Kaszëbskò Droga Krzyżewò* (2004)²¹.

Język kaszubski liturgii nie zawsze jest najwyższej próby. Sytuację powinno poprawić wydanie lekcjonarza E. Gołąbka pt. *To je Słowò Bòżé* (2008), zawierającego czytania mszalne i śpiewy na niedziele i święta. Dla języka kazań przykładem może być m.in. ich zbiór: ks. M. Miotk, *Séw Bòżégò Słowa na niwie kaszëbskich serc* (2008), zawierający ponad 100 homilii.

Na ukończeniu jest translacja 4 ewangelii z greckiego o. A. R. Sikory OFM: wydrukowano św. Marka (2001), św. Jana (2007) i św. Mateusza (2008), kończy on przekład św. Łukasza. Poza tym tłumacz ten jest autorem obszernej rozprawy pt. *Ewangelia według św. Jana na kaszubski tłumaczona. Przekłady z języków niebiblijnych a przekład z języka greckiego* (2006). E. Gołąbek kontynuuje (po *Knédze Psalmów*, 1999) tłumaczenie z języka polskiego na kaszubski *Starego Testamentu*; wcześniej dokonał przekładu *Nowego: Świętè Pismiona Nowégò Testameńtu* (1993).

Modlitewniki i śpiewniki: dawny *Më trzimómë z Bògã* (1998) i nowe: *Ójczy nasz. Kaszëbsczé spiéwë i mòdlëtwë* (2004), *Książeczka do nôbòżeństwa* (2005) i *Dlò Was Panie. Kòscelny spiéwnik...* (2007).

---

20 Por. *Verba Sacra. Modlitwy Katedr Polskich. Biblia Kaszubska. Verba Sacra* w Wejherowie 2004–2008, oprac. o. A. R. Sikora OFM, Wejherowo 2008.

21 Por. B. Cirocka, *Przez krzyż do Bòga. IV Kaszëbskò Droga Krzyżewò*, „Pomerania” 2007, nr 4, s. 9.

7. Język kaszubski w mediach (radio, telewizja, prasa, internet)

Obecność języka kaszubskiego w regionalnych mediach (od 1990 r.) jest niewielka. Audycja radiowa po kaszubsku „Na Bõtach i W Bòrach” trwa w Radio Gdańsk co niedzielę ok. 50 minut; tutaj m.in. czyta się fragmenty kaszubskiej prozy. W dni powszednie nadawany jest krótki magazyn informacyjny „Klëka”. Do niedawna w TVP Gdańsk tygodniowy magazyn „Rodnô Zemìa” trwał 25 minut, od października 2008 tylko 10 minut; prowadzi się go nie tylko po kaszubsku. Kaszubski program „Kaszëbë” został zastąpiony programem „Tedë jo”; też 10 minut tygodniowo. Rzadkie są inne nieregularne audycje po kaszubsku, a zatem wpływ radia i telewizji na kształcenie językowe jest znikomy. Zdania tego nie zmieniło istnienie od grudnia 2004 r. dwujęzycznego Radia „Kaszëbë”; ta rozgłośnia mogłaby na polu języka kaszubskiego robić więcej.

W prasie kaszubszczyzna pojawia się również rzadko. „Norda” jako dodatek do piątkowego „Dziennika Bałtyckiego” (Gdańsk) zajmuje niecałą stronę. W miesięczniku „Pomerania” teksty kaszubskie są rzadkie. Interesujące jest pismo księży-kleryków pt. „Zwónk Kaszëbsczi. Pismiono Klubù Sztudérów Kaszëbów „Jutrznìô” WSD w Pelplinie” (od 2004 r.). Liczne lokalne pisma przede wszystkim mobilizują do samego pisania. Nieznany jest obecny los „Òdrodë” — jeszcze niedawno jedynego pisma w pełni kaszubskiego (por. odroda.zk-p.pl).

Sporo Kaszubi dokonali w internecie, choć w sferze edukacji języka kaszubskiego jest to ciągle zadanie na przyszłość. Bardzo dobry jest portal „Nasze Kaszuby”. Na drugim miejscu wymienić należy portal „RastkoKaszuby”. Sporo zrobił M. Kwidzyński z Hamburga: „kaszubia.com” (2001) i „dmoz.org.”, „czernica.kaszubia.com” (tu F. Ceynowa, A. Budzisz, T. Fopka), „cassubia-dictionary.com” (razem z R. Grzesło), kaszubska Wikipedia, „cassubia-slavica.com”, kaszubska wersja systemu Linux (razem z M. Ostrowskim)²².

---

22 Por. R. Drżëdzdżón, *Mark Kwidzyńsczi — kòmputrowi stolem*, „Pomerania” 2007, nr 1, s. 36–37; S. Geppert, *Język kaszubski w komputerach*, „Pomerania” 2007, nr 3s. 38–39.

8. Badania naukowe nad kaszubszczyzną literacką

Liczne i owocne badania kaszubszczyzny trwają od końca XVIII w., kiedy o Kaszubów zaczęli się pytać slawiści. Zainteresowania te nie ustają, a obecnie głównym obiektem opisu stają się uwarunkowania socjolingwistyczne i norma literackiego języka; głos zabierają się w tych sprawach językoznawcy z całego świata, m.in. z odległej Japonii²³; nie miejsce szerzej to tutaj dokumentować.

Podsumowanie

Potrzeby i zadania w omówionych wyżej dziedzinach są nadal ogromne i obliczone na wiele lat. Przemiany polityczne ostatnich dekad w Polsce i w Europie otworzyły przed Kaszubami, ich kulturą i językiem nowe możliwości i wymagania. Czy im podołają? Czy nie stało się to zbyt późno? Kaszubi bowiem wszystko zaczynają niemal od podstaw, łącznie z przebudową własnej świadomości w nowej rzeczywistości. Mogą im w tym pomóc nowoczesne media, a ale tzw. globalizacja wzmaga zagrożenia.

Stojące przed Kaszubami problemy wymagają zaangażowania znacznie większego zespołu ludzi i znacznie większych środków materialnych. Lepsze i szybsze byłyby efekty, gdyby wymienione instytucje i placówki, a także cała społeczność kaszubska była jednomyślna i działania pełni zgodne. Osobną kwestią są środki finansowe, w których pozyskiwaniu i przeznaczaniu ZKP jako stowarzyszenie wyższej użyteczności powinno sobie narzucić większe wymagania i znaczniejszy udział, m.in. na krzewienie języka, a zatem m.in. na słowniki (np. E. Gołąbka), literaturę (Majkowski), wydawnictwa typu *Encyklopedia Kaszub*, której brak jest mocno odczuwany.

---

23 Por. M. Nomachi, *On the Periphrastic Perfect in the Kashubian Literary Language* „Slavia Occidentalis Iaponica” nr 14, s. 4–23.